

Till: Tillväxtverket
Epost: registraturen@tillvaxtverket.se
Kopia:
kristin.hedstrom@tillvaxtverket.se

Datum: 2021.02.25

Ärendenummer: 2020-522

Remiss av Fonden för en rättvis omställning (JTF) - territoriella omställningsplaner och program

SveMin (Föreningen för gruvor, mineral- och metallproducenter i Sverige) är den nationella branschföreningen för gruvor, mineral- och metallproducenter i Sverige. Antalet medlemsföretag uppgår till ett drygt 50-tal. Medlemsverksamheterna förekommer i hela landet, varav metallgruvorna huvudsakligen är lokaliserade till norra Sverige och Bergslagen. Cement- och kalkindustrin är i huvudsak koncentrerad till södra Sverige, främst Gotland.

Svemins huvudsakliga synpunkter

- ◆ SveMin ser mycket positivt på att Västerbotten är med bland de regioner där territoriella omställningsplaner nu har tagits fram. Detta möjliggör att den mycket viktiga kopparvärdekedjan beaktas, vilket i sin tur är av essentiell vikt för fortsatt elektrifiering av industri och samhälle.
- ◆ SveMin anser att det finns ytterligare potential för regional omställning om diversifiering av näringslivet beaktas i högre grad. Inte minst genom att ta tillvara möjligheten att bedöma den potential som råvaror av avgörande betydelse har som en av de alternativa affärsmodellerna och källorna till regional sysselsättning i enlighet med det som framförts av EU-kommissionen gällande territoriella planer för rättvis omställning i EU-kommissionens meddelande om kritiska råvaror¹.
- ◆ SveMin vill vidare upplysa om de rekommendationer som OECD har presenterat gällande gruvregionerna Västerbotten och Norrbotten². OECD belyser bland annat vikten av att beakta synergier och värdeskapande över regiongränsen mellan Västerbotten och Norrbottens län. OECD belyser också vikten av att involvera små- och medelstora företag i arbetet med omställningen genom att ökat samarbete med de stora företagen, men också genom att mobilisera kraften i mindre företag för värdeskapande längs värdekedjorna. SveMin hänvisar till den fullständiga rapporten för upplysningar om samtliga rekommendationer.
- ◆ SveMin är positiv till att resursoptimering och cirkulära lösningar har tagits in i den territoriella omställningsplanen för Västerbotten, exempelvis utvinning av fler metaller vid utvinning från mineralförekomst och vid återvinning.
- ◆ SveMin vill upplysa om vikten att säkerställa relevanta indikatorer, exempelvis gällande en del innovationskritiska råvaror från avfallsströmmar. Måttenhet ton/år kommer inte kunna vara jämförbart mellan olika metaller eftersom vissa metaller förekommer i mycket små mängder

¹ Meddelande COM(2020) 474 final.

² OECD Mining Regions and Cities Case Study of Västerbotten and Norrbotten. OECD 2021

men där samtidigt den utvunna mängden anses vara av stort värde på grund av minskad sårbarhet för EU och som viktig råvara för klimat- och miljötekniker.

- 🏡 Kompetensförsörjning och ökad konkurrens med större industrietableringar kommer att kräva större insatser och stöd. Samordning mellan stat, akademi och industri för att möjliggöra en sådan satsning kommer att krävas. Det är viktigt att insatser inom alla utbildningsnivåer görs och branschvalidering är ett viktigt verktyg för att kartlägga kompetens samt att skapa struktur och utbildningspaket till anställda inom industrin. Uppbyggnad av ett teknikcollege i regionen skulle även kunna skapa en regional struktur och samverkan kring kompetensutveckling. Svemin ser gärna att del om validering och möjlighet för teknikcollage adderas till den territoriella omställningsplanen för Västerbotten och relaterat operativt program.
- 🏡 Programmet är idag främst riktat till att möjliggöra omställning av företag som ingår i systemet för handel med utsläppsrätter. Det är inte tydligt på vilket sätt nya etableringar som avser att parallellt ta fram tekniker och lösningar utan att redan ingå i EU ETS-systemet påverkas, exempelvis de planer som nyligen presenterats gällande stålproduktion i Boden. Det är inte heller tydligt hur verksamheter som påbörjar omställningen och hamnar utanför EU ETS-systemet fortsatt kan komma att stödjas i exempelvis efterföljande implementeringsfas och för kompetenshöjande åtgärder.
- 🏡 Svemin ställer sig frågande till att Tillväxtverket nu ser ut att exkludera kalkindustrin på Gotland och enbart föreslå insatser riktade till produktion av cement. I det att kalkindustrin på Gotland ingår i handel med utsläppsrätter så är det viktigt att industrin får möjlighet att ställa om för att bibehålla sin konkurrenskraft, exempelvis genom att möjliggöra teknikutveckling för fossilfri produktion av bränd kalk. Elektrifiering av transporter är också en viktig del i att nå målen i Gotlands energi- och klimatstrategi. Kalkindustrin utgör en viktig del av mineralindustrin på Gotland.
- 🏡 Det är inte tydligt hur samspelet mellan programmets miljöbedömning och hur efterfrågade miljöbedömningar vid ansökan till programmet kommer att utformas. Här vill Svemin påpeka att det inte bör ställas orimliga krav på företagen och den MKB som ska tillföras ska inte gå utöver den typ av information som normalt prövas i miljöprövning för enskild verksamhet. För att möjliggöra medverkan av små- och medelstora företag är det även viktigt att administrativ börda minimeras.

Inledning

Svemin ser mycket positivt på att regeringen förlängde uppdraget till Tillväxtverket som handlar om att förbereda för ett nationellt program som möjliggörs genom fonden för en rättvis omställning. Med regeringsbeslutet fick Tillväxtverket i uppdrag att även ta fram territoriella omställningsplaner för Västra Götalands län inriktat på raffinaderier och kemiindustri, samt för Västerbottens län inriktat på metallindustrin. Svemin anser att det tidigare förslaget var alltför begränsat för att svara upp mot klimatutmaningen och vad som möjliggörs med regeringens beslut om ändring av uppdraget att förbereda för ett nationellt program inom fonden för en rättvis omställning 2021–2027 med anledning av den utökade budgeten (N2020/02523; N2020/02299; N2020/01907). Svemin ser därför mycket positivt på att kompletterande omställningsplaner nu har tagits fram och remitterats. Svemin ser även mycket positivt på att delar gällande resursoptimering och cirkuläret har beaktats i den territoriella omställningsplanen för Västerbotten. Svemin har enbart valt att kommentera de delar som berör mineral- och metallindustrierna.

Uppdraget att förbereda för nationellt program inom fonden för en rättvis omställning

Med anledning av utökad budget för fonden för en rättvis omställning (JTF) fick Tillväxtverket den 22 oktober 2020 en ändring av uppdrag att förbereda ett nationellt program för fonden. I uppdraget framgår att det finns anledning att utvidga JTF i Sverige till att omfatta ytterligare geografiska områden och branscher utöver stålindustrin i Övre Norrland. Regeringen ansåg även att JTF bör utökas till att omfatta åtgärder för klimatomställning av stål- mineral- och metallindustrin samt raffinaderibranschen inklusive bioraffinaderi och huvudsakligen riktas mot anläggningar som har stora utsläpp så att substantiella minskningar av växthusgaser är möjliga. Vidare anges att åtgärder som finansieras med medel från JTF ska vara kopplade till värdekedjan för nämnda industrier samt avse verksamheter enligt bilaga 2 till förordningen om handel med utsläppsrätter med anläggningar i berörda regioner. Vidare framgår på Tillväxtverkets hemsida³ att medlen kan användas till:

- (Produkt-) investeringar i små och medelstora företag samt i start-ups med syftet att diversifiera näringslivet.
- Investeringar i nyföretagande, företagsinkubation och konsulttjänster.
- Investeringar i forskning och innovation samt att främja kunskapsdelning och överföring av avancerad teknik.
- Investeringar i teknik och infrastruktur och användningen av ren energi, minskade koldioxidutsläpp, energieffektivisering och förnybar energi.
- Investeringar som stärker en cirkulär ekonomi, avfallshantering, resurseffektivitet, återanvändning och återvinning.
- Investeringar för att uppgradera och ställa om arbetskraften

SveMin vill påpeka att vissa delar av ovan punkter med fördel skulle kunna förstärkas i de territoriella omställningsplanerna. Att tydligt belysa hur utveckling av värdekedjor kring kritiska råvaror kan bidra till regional sysselsättning och alternativa affärsmodeller är en del av detta. EU-kommissionen öppnade upp för möjligheten att belysa potentialen kring kritiska råvaror genom utvecklingen av territoriella planer för rättvis omställning i EU-kommissionens handlingsplan för kritiska råvaror⁴.

OECDs rapport om gruvregionerna Västerbotten och Norrbotten

OECD har i sin rapport om gruvregionerna Västerbotten och Norrbotten⁵ identifierat att Övre Norrland har potential att bli världsledande inom miljömässigt hållbar gruvdrift på grund av en rad konkurrensfördelar. Dessa inkluderar: 1) ett kluster av stora gruvföretag som har ett nära samarbete med forskningscentrum och universitet med ett gemensamt mål att bedriva forskning och innovation för att minska utsläpp och avfallsproduktion i hela gruvvärdekedjan; 2) en högkvalificerad arbetskraft, 3) en stabil tillgång på grön energi från vattenkraft och 4) bredbandstäckning av hög kvalitet. OECD påpekar att genom att frigöra denna potential kan Sverige och regionen bidra till globala klimatagendor och EU:s självförsörjningsstrategi för råvaror. För att göra detta måste dock regionen övervinna ett antal flaskhalsar. Dessa omfattar en

³ <https://tillvaxtverket.se/medarbetarsidor/aktuellt/aktuellt-2020/2020-02-28-sa-vill-eu-kommissionen-att-sverige-ska-anvanda-de-nya-klimatinvesteringarna.html>

⁴ Meddelande COM(2020) 474 final.

⁵ OECD Mining Regions and Cities Case Study of Västerbotten and Norrbotten. OECD 2021

krympande arbetsstyrka, låg samverkan mellan kommuner och småföretag i innovationsprocesserna för gruvdrift och brist på förberedelser av arbetskraften för framtida tekniska förändringar. Dessutom är de regionala utvecklingsmålen inte tillräckligt kopplade till markanvändningsplaneringen och det finns ett ökande motstånd mot gruvdrift på grund av socioekonomiska problem och konflikter om markanvändning. OECD ger i sin rapport ett flertal rekommendationer där ett flertal av dessa är relevanta för de territoriella omställningsplanerna för Norrbotten och Västerbotten. OECD belyser bland annat vikten av att beakta synergier och värdeskapande över regiongränsen mellan Västerbotten och Norrbottens län. Bland annat belyser OECD vikten av att mobilisera mindre företag längs gruv- och metallvärdekedjorna och att identifiera mekanismer för att hjälpa regionerna att skapa mervärde från gruvverksamheterna. Även vikten av att involvera små- och medelstora företag i innovationsprojekt tillsammans med de större företagen lyfts som en viktig faktor för att säkerställa omställning till mer miljövänliga metoder. Kompetenshöjande insatser så väl som rekommendationer gällande tillståndsprocesser och målkonflikter beträffande användning av mark är också en del av rapporten. Svemin hänvisar till den fullständiga rapporten för upplysningar om samtliga rekommendationer.

Resursoptimering och cirkulära lösningar

Svemin är positiv till att resursoptimering och cirkulära lösningar har tagits in som en del i den territoriella omställningsplanen för Västerbotten, exempelvis utvinning av fler metaller vid utvinning från mineralförekomst och vid återvinning. Detta är i linje med regeringens proposition *En samlad politik för klimatet* (Prop. 2019/20:6). Propositionen pekar på att hållbar råvaruförsörjning är en viktig del i att säkerställa hållbara värdekedjor för Sveriges industri, varuproduktion och energiomställning. Detta förutsätter att mineralförsörjningen är energieffektiv och kan ställas om till att bli klimatneutral. Sveriges gruv- och mineralnäring är en av de sektorer som tagit fram en gemensam färdplan för konkurrenskraftig och fossilfri gruv- och mineralnäring som en del av Fossilfritt Sverige⁶. Att allt fler metaller utvinns från råvaruströmmarna är en viktig del i att säkerställa resursoptimering och tillgång till innovationskritiska råvaror. En viktig del är även att säkerställa att de råvaror som tillförs i så hög grad som möjligt återförs i cirkulära värdekedjor. Innovationskritiska metaller och mineral är identifierad som en prioriterad ström i omställning till en cirkulär ekonomi inom ramen för regeringens strategi för cirkulär ekonomi⁷. Gruvavfall från tidigare gruvbrytning har identifierats som potentiella källor för innovationskritiska metaller och mineral i Sverige, exempelvis sällsynta jordartsmetaller. Elektrifieringen av samhället innebär en ökad användning av batterier inte minst i transportsektorn. Att säkerställa att elavfall och batterier kan återvinnas i allt högre grad och med allt mer minskad miljö- och klimatpåverkan kommer att kräva forskning, innovation och demonstratorer. Inte minst gäller detta om fler metaller från gruvavfall och elektronikskrot ska kunna omhändertas.

Svemin vill upplysa om vikten att säkerställa relevanta indikatorer, exempelvis gällande en del innovationskritiska råvaror från avfallsströmmar. Måttenheter ton/år kommer inte kunna vara jämförbart mellan olika metaller eftersom vissa metaller förekommer i mycket små mängder men där samtidigt den utvunna mängden anses vara av stort värde på grund av minskad sårbarhet för EU och som viktig råvara för klimat- och miljötekniker. Svemin och berörda företag för gärna en dialog gällande upprättandet av indikatorer.

⁶ <https://www.svemin.se/fardplan-for-en-konkurrenskraftig-och-fossilfri-gruv-och-mineralnaring/>

⁷Cirkulär ekonomi - strategi för omställningen i Sverige.

https://www.regeringen.se/4a3baa/contentassets/619d1bb3588446deb6dac198f2fe4120/200814_c_e_webb.pdf

Kompetensförsörjning och validering

Kompetensförsörjning och ökad konkurrens med större industrietableringar kommer att kräva större insatser och stöd. Samordning mellan stat, akademi och industri för att möjliggöra en sådan satsning kommer att krävas. Det är viktigt att insatser inom alla utbildningsnivåer görs och branschvalidering är ett viktigt verktyg för att kartlägga kompetens samt att skapa struktur och utbildningspaket till anställda inom industrin. Svemin vill belysa behovet av att komplettera den territoriella omställningsplanen för Västerbotten samt det operativa programmet för Västerbotten gällande branschvalidering (jämför exempelvis del om valideringsinsatser för stålindustrin i Operativt program, sid 17–18). Uppbyggnad av ett teknikcollege i Västerbotten skulle även kunna skapa en regional struktur och samverkan kring kompetensutveckling.

Särskilda synpunkter gällande Operativt program

Svemin vill belysa att tillståndprocesserna saknas under beskrivning av utmaningar. Att exempelvis få tillstånd till utbyggnad av elkraft kommer vara en stor utmaning med avseende på miljö (t ex avseende påverkan på skyddade områden som täcker stora arealer) och konkurrerande näringar (t ex rennäring). En utmaning i samma kontext med bäring på ambitioner inom cirkularitet gäller nuvarande lagstiftning/bestämmelser som innehåller strikta klassningar av avfall även om företagen idag vill se dessa avfallströmmar som en resurs. Detta skapar problem och omfattande processer för att klassa om material som tidigare klassats som avfall vilket i sin tur leder till att företagen hindras från att återvinna till exempel massor från deponi.

Särskilda synpunkter gällande Miljöbedömning för utvidgning av FRO

Det är inte tydligt hur samspelet mellan programmets miljöbedömning och hur efterfrågade miljöbedömningar vid ansökan till programmet kommer att utformas. Här vill Svemin påpeka att det inte bör ställas orimliga krav på företagen och den MKB som ska tillföras ska inte gå utöver den typ av information som normalt prövas i miljöprövning för enskild verksamhet. För att möjliggöra medverkan av små- och medelstora företag är det även viktigt att administrativ börda minimeras.

Språkligt korrektur

Svemin omnämns som Swemin i delen Samråd, styrning och genomförande i den territoriella omställningsplanen för Västerbotten. Svemin är tacksam om detta korrigeras. Svemin vill även upplysa om att mineral i geologiska sammanhang benämns "mineral" även i plural (till skillnad mot det vi kallar mineraler, alltså spår- och näringsämnen som bland annat finns i det vi äter).

Svemins ställningstagande

Svemin ställer sig i huvudsak positiv till det förslag till komplettering som Tillväxtverket remitterat gällande territoriell omställningsplan för Västerbotten. Svemin ställer sig även positiv till att resursoptimering och cirkulära lösningar har tagits med som en del i planen. Svemin noterar att det gällande vissa delar av det som EU-kommissionen pekat ut som möjliga områden att stödja, exempelvis (produkt-) investeringar i små och medelstora företag samt i start-ups med syftet att diversifiera näringslivet och investeringar i nyföretagande, företagsinkubation och konsulttjänster har en betydligt mer underordnad roll i omställningsplanen. Svemin vill belysa att dessa nyss nämnda delar är en viktig del i att säkerställa omställning för regionen i sin helhet och för att företag och kringindustrier ska känna delaktighet i klimatomställningen. Mobilisering av små- och medelstora företag är också en viktig del i att säkerställa och trygga den kompetensförsörjning som är nödvändig för klimatomställningen. För att säkerställa att företag inom samma sektor inte förfördelas och snedställer konkurrensvillkor behöver det tydligare framgå hur detta beaktas i de territoriella planerna. Detta gäller inte minst när parallella tekniker utvecklas.

För att säkra synergier mellan insatser i Västerbotten och Norrbotten bör en styrgrupp där industrin finns representerad inrättas. Kompetensförsörjning och ökad konkurrens med större industrietableringar kommer att kräva större insatser och stöd i båda regionerna. Samordning mellan stat, akademi och industri för att möjliggöra en sådan satsning kommer att krävas. Branschvalidering såväl som möjliggörande av uppbyggnad av teknikcollage bör beaktas i den territoriella omställningsplanen för Västerbotten.

Svemin har också noterat att en stor del av de utvecklingsområden som i den territoriella planen för Gotland utpekats för cement är också tillämpbara vid kalkproduktion. Vi önskar därmed att detta i större utsträckning skulle noteras i omställningsplanen och även i det operativa programmet för Gotland.

Svemin välkomnar fortsatt dialog med Tillväxtverket inför och under genomförandefasen av programmet.

Stockholm, datum som ovan.

Maria Sunér Fleming

VD Svemin

Katarina P. Nilsson

Handläggare Forskning- och innovation, Svemin